

CLASIFICAREA LEGATELOR

Iulia BĂNĂRESCU

Catedra Drept Civil

The testimony can embrace a variety of dispositions (the appointing of an inheriting executor, disposition regarding the „ex-hereditation”, revocation and the giving up of the revocation of the dispositions of a testimony previously, dispositions regarding funerals and burying, the recognizing of an out of marriage child, etc), but the most important of them refer to the goods that are a part of the testatory patrimony and which will be transmitted according to the wish of this one and with derogation from the rules of the legal devolution of the inheritance.

The „linking” is a testimony disposition, through which the testator appoints one or more persons that, at the moment of their death, follow to obtain with the.

*„Nimic nu-i mai puțin cunoscut ca ceea ce
toată lumea trebuie să cunoască: Legea!”
(H. de Balzac)*

Legatul este o dispoziție testamentară, prin care testatorul desemnează una sau mai multe persoane care, la decesul său, urmează să dobândească cu titlu gratuit întregul său patrimoniu sau o fracțiune din acesta ori anumite bunuri determinate. Testatorul poate deci dispune prin testament de întregul său patrimoniu, de o fracțiune ori de anumite bunuri desemnând un legatar în testament. Din cele expuse putem concluziona că legatele pot fi clasificate, iar criteriul de clasificare în cazul dat este obiectul dispoziției testamentare.

Deci, potrivit art.1486 din Codul civil al Republicii Moldova [1], dispoziția testamentară va constitui legat în cazul în care testatorul va oblige unul sau mai mulți moștenitori testamentari să transmită uneia sau mai multor persoane anumite avantaje patrimoniale, fără să o desemneze în calitate de moștenitor.

Studiind literatura de specialitate, ne putem convinge că acesta nu este unicul criteriu de clasificare a legatelor. Spre exemplu, clasificarea legatelor se mai poate face în funcție de absența sau prezența modalităților care afectează liberalitatea. Spre regret, existența diferitelor tipuri de legate a inspirat prea puțin legiuitorul țării noastre, deoarece atât Proiectul noului Cod civil al Republicii Moldova, cât și Codul civil al Republicii Moldova prevede, foarte superficial, doar câteva feluri de legate, la care ne vom referi ceva mai târziu.

Principalul criteriu de clasificare a legatelor este obiectul dispoziției testamentare. În funcție de acest criteriu, distingem:

I. Legatul universal

Legatul este universal dacă conferă vocație (chemare) la întreaga moștenire. Spre exemplu: „*Eu, subsemnatul, Nicolas Morariu, aflându-mă în deplinătatea minții și având memoria sănătoasă, nesilit fiind de nimeni și dorind a preîntâmpina dificultățile și contestațiunile ce se vor putea naște la a mea încetare din viață între rudele mele relativ la întreaga mea avere mobilă și imobilă ce se va afla în fință la a mea încetare din viață, am hotărât să dispun cele următoare: testez în deplină și absolută proprietate și stăpânire soției mele legitime Zinovia Trifan Morariu...*” [2].

Pentru a recunoaște unui legatar caracterul de universal, legea nu cere termeni sacramentali, e suficient doar ca testatorul sa-și manifeste clar intenția sa de a da legatarului vocația la întreaga succesiune. În cazul unor neclarități, interpretarea voinței testatorului se face recurgându-se și la probe externe, străine testamentului, spre a corobora prin aceste probe dovezile trase din însăși „substanța” testamentului, aceasta însă în mod principal rezultă din înșiși termenii testamentului [3].

Odată ce testatorul și-a manifestat clar voința cu privire la legatul universal, el așa va fi, chiar dacă legatarul nu va culege efectiv întreaga moștenire. Lui, pur și simplu, i se conferă posibilitatea de a culege emolumentul moștenirii întregi (dreptul lui eventual), pentru că masa succesorală existentă în momentul întocmirii testamentului poate să nu corespundă celei în momentul deschiderii succesiunii din cauza unor factori externi voinței testatorului sau din cauza sarcinilor impuse legatarului [4].

Uneori, se poate întâmpla că testatorul, după ce instituie un legatar universal, declară că își rezervă a dispune în favoarea unui moștenitor sau moștenitori de sânge. Această clauză nu atrage nulitatea testamentului. O asemenea rezervă devine însă eficace și restrânge legatul universal numai dacă este formulată într-un testament regulat făcut; în lipsa lui, legatul universal nu suferă nici o descreștere [5]. Sarcina impusă legatarului universal de a da colateralilor testatorului *dacă va voi* nu constituie nici o obligație pentru legatarul universal, prin urmare – nici un drept în favoarea colateralilor [6].

Pentru ca emolumentul legatului universal să se micșoreze, sarcina impusă legatarului nu trebuie să fie urmată de acest *dacă va voi*. Spre exemplu:

„Subsemnatul Leizer Ițcov Buzinovschi, având mintea sanatoasă și memoria limpede, am binevoit în caz de moartea mea să fac relativ la averea ce-mi aparține, situată în or. Chișinău, următoarea dispoziție:

1. Toată averea mobilă și imobilă care în ziua morții mele îmi va aparține, ca proprie, în orice ar consta și oriunde s-ar găsi, precum și toate acelea asupra cărora eu voi avea de lege dreptul testez în deplină proprietate soției mele Boba Buzinovschi;

2. Oblig soția mea Boba să dea imediat după moartea mea fiului meu Avrum-Ițic Buzinovschi 25 lei” [7].

Se consideră ca legat universal liberalitatea făcută în profitul unor persoane. Aceasta și în cazul în care deși de cuius face în testament enumerarea bunurilor aflate în patrimoniul său în momentul facerii testamentului, însă mai târziu, în momentul deschiderii succesiunii, s-au găsit în patrimoniu și alte bunuri, acestea nu constituie o altă avere, ci numai un alt mod sub care se prezintă averea existentă și care s-a putut modifica din momentul facerii testamentului.

De obicei, chestiunea de a ști dacă e vorba de un legat universal e o chestiune lăsată de fapt la aprecierea judecătorului [8]. Tot în acest context poate fi explicată validitatea dispoziției testamentare, prin care testatorul ar lăsa universalitatea bunurilor sale unui sau mai multor legatari. În acest caz, dacă ei pot și vor să vină la moștenire, universalitatea succesorală se împarte în mod egal [9]. Astfel, în caz dacă colegatarii nu pot (de exemplu, din cauza precedentului) sau nu vor să vina la moștenire (sunt renunțatori), celălalt colegatar va putea culege întreaga moștenire.

Din cele expuse pot fi evidențiate câteva trăsături ale legatului universal [10]:

- dacă există un singur legatar acceptat, el va culege, în virtutea legatului universal, întregul emolument succesoral, întrucât are vocația universală (cazul cel mai simplu);

- chiar dacă sunt mai mulți legatari acceptați și fiecare din ei beneficiază efectiv numai de o porțiune din averea succesorală, ei rămân de asemenea legatari universali, în virtutea aceleiași chemări universale. Spre exemplu: *„Subsemnatul, Vasile Gheorghe Lițcan, plugar din satul Epurenii, comuna Cania, județul Cahul, aflându-mă în deplinătatea capacității mintale, însă din cauza vârstei înaintate, am găsit de cuviință ca, pentru caz de încetarea mea din viață, să fac următoarele dispozițiuni testamentare:*

1. Iubitei mele soții, Agafia V. Lițcan, îi testez cu drept deplină proprietate:

a) un ha 3475 m.p. loc de vie și livadă, între vecinii V. Chifeac și G. Chițac;

2. Fiicei mele, Olga Ion Petrov, născută Lițcan, îi las cu drept deplină proprietate:

a) un ha 5000 m.p., pământ arabil între vecinii V. Chifeac și A. Celente și

b) un ha de islaz, avere situată pe teritoriul satului Epurenii, com. Cania, județul Cahul” [11];

- dacă legatarului universal i s-a impus prin testament sarcina de a preda anumite bunuri unor legatari cu titlu particular, care diminuează emolumentul succesoral, legatul rămâne în continuare universal, în înțelesul că dacă legatarii particulari nu vor putea culege sau vor renunța la legatele atribuite, legatarul universal va culege totalitatea emolumentului tocmai pentru faptul că are vocație universală;

- legatul rămâne universal chiar dacă este epuizat prin plata sarcinilor și legatelor particulare, deoarece în acest caz legatarul își pastrează vocația la totalitatea succesiunii. Urmează însă să se stabilească în fapt dacă nu cumva testatorul a voit mai degrabă să numească nu un legatar universal, ci un executor testamentar în persoana legatarului. Stabilirea acestui fapt este în competența instanței. În acest caz, de ineficacitatea vreunui legat vor profita moștenitorii legali, iar nu pretinsul legatar universal.

Din cele relatate rezultă că legatarul universal nu se referă la bunurile determinate, ci conferă vocație la întreaga moștenire, conținutul ei concret determinându-se numai la data decesului testatorului. Până în acest moment pot interveni schimbări (vânzări, cumpărări, donații etc., inclusiv pieirea unor bunuri) care să mărească sau să micșoreze patrimoniul testatorului, dar care nu modifică vocația legatarului la întreaga succesiune în componența ei concretă de la data decesului testatorului [12].

II. Legatul cu titlu universal

Legatul cu titlu universal este, în principiu, legatul unei fracțiuni de moștenire (1/2, 1/3 etc.), pe care românii îl numeau *legatum partitionis*. Legatul cu titlu universal sau al unei fracțiuni de moștenire este deci acela care are ca obiect o parte din toate bunurile testatorului (o fracțiune din succesiunea sa) sau o parte din cotitatea disponibilă, sau toate imobilele, sau toate mobilele sale, sau o fracțiune numai din imobile ori din mobile.

Așadar, după cum legatul universal are ca obiect conferirea unui drept eventual asupra universalității bunurilor defunctului, tot astfel și legatul cu titlu universal consistă într-un drept eventual asupra unei fracțiuni a acestei universalități. Într-adevăr, atât pentru legatul universal, cât și pentru legatul cu titlu universal este caracteristic faptul că legatarii au o vocație la universalitatea moștenirii, iar nu la o cantitate concretă de bunuri. Diferența dintre cele două legate este, așadar, numai de ordin cantitativ: cel universal este legatul unei fracțiuni din universalitate, determinată prin testament asupra unei fracțiuni din întreaga moștenire.

Spre exemplu: „*În numele Tatalui și al Fiului și al Sfântului Duh. Eu, subsemnata, Maria Satcovscaia, născută Lucașevschi, aflându-mă cu minte sănătoasă și memoria tare, am întocmit testamentul de față prin care dispun că după moartea mea averea ce-mi aparține, și anume: un imobil compus dintr-o casă de locuit, construită din cărămidă, acoperită cu șindilă, cu pivniță, fântână, saraiuri și alte construcții, loc sub casă și construcțiuni situate în or. Bălți, pe str. Hajdău nr. 5, de asemenea și averea mobilă ce s-ar afla în proprietatea mea în momentul morții mele, să fie repartizată după cum urmează: nepoatei mele Zoia Iosifovna Lucașevschi, fiica fratelui meu Iosif Lucașevschi, va primi în deplină proprietate jumătate din averea de mai sus, iar cealaltă jumătate se va împărți între nepoții mei de la sora mea Paulina Hadji, anume: Ana Slobovscaia, născută Hadji, va primi treizeci procente, iar câte zece procente vor primi Petru Hadji, Maria Hadji, Pavel Hadji și Vladimir Hadji...*” [13].

De menționat în acest context că legatarii universali și cu titlu universal – moștenind o universalitate – sunt ținuți de datoriile și sarcinile moștenirii; în schimb, legatarul cu titlu particular, în principiu, nu răspunde de datorii și sarcini, dobândind un drept determinat și limitat la bunurile prevăzute în testament. Aici trebuie de menționat că legislația Republicii Moldova eliberează legatarul de răspundere pentru datoriile testatorului (art.1495 din Codul civil al Republicii Moldova), legatarul fiind însărcinat doar cu obligații proporțional cotei sale succesoriale (art.1490 din Codul civil al Republicii Moldova).

III. Legatul cu titlu particular (singular)

Legatul cu titlu particular este legatul care are ca obiect unul sau mai multe bunuri determinate dintr-o succesiune [14]. Caracteristic deci pentru legatul cu titlu particular este că el conferă un drept asupra unor bunuri determinate și nu asupra unei universalități succesoriale ori asupra unei fracțiuni dintr-o universalitate. Am arătat că ceea ce definește legatul cu titlu particular este natura dreptului conferit legatarului, nu însă cantitatea de bunuri pe care o conține. Prin urmare, ar fi posibil ca testatorul să lase toate bunurile legatarului, dar nu ca o universalitate, ci unul câte unul, ca bunuri determinate, situație în care legatul rămâne particular, nedând naștere la o vocație universală sau la o fracțiune din totalitatea emolumentului succesoral [15].

Apare întrebarea: dar ce bunuri pot face obiectul unui legat cu titlu particular? Atât legea Republicii Moldova, cât și legislația țărilor vecine, nu s-a preocupat de aceasta chestiune, ceea ce înseamnă că răspunsul trebuie dat în conformitate cu principiile generale de drept. Astfel, toate bunurile mobile și imobile care se află în circuitul civil pot constitui obiect de legat particular, fie că sunt corporale sau incorporale. O enumerare a tuturor este imposibilă, dar ca exemplu pot fi:

1. Legatul bunurilor corporale certe și al bunurilor de gen

a) legatul unor bunuri corporale certe, individual determinate, fie că sunt mobile ori imobile (de exemplu: o casă, un automobil);

b) legatul unor bunuri de gen, determinate sau determinabile după număr, măsură etc. (de exemplu: o sumă de bani, o cantitate de grâu etc.).

În legătură cu aceste două categorii de bunuri se impun câteva precizări. În primul rând, testatorul poate conferi legatarului un drept de proprietate asupra bunurilor menționate în testament sau un alt drept real (uzufruct, abitație, uz, servitute). De menționat că art.1488 din Codul civil al Republicii Moldova prevede un astfel de drept real – de abitație: „Testatorul este în drept să pună în sarcina moștenitorului căruia i-a testat casa, apartamentul sau orice altă locuință obligația de a transmite unei sau mai multor persoane dreptul de

folosință viageră sau pentru o anumită perioadă asupra încăperii de locuit sau a unei anumite porțiuni din ea. La cesiunea ulterioară a dreptului de proprietate asupra încăperii de locuit, dreptul de folosință rămâne în vigoare”. Totodată, acest drept nu poate fi înstrăinat și nici nu poate trece la moștenitori (art.1489 din Codul civil al Republicii Moldova), altfel ne-am afla într-o situație asemanătoare cu substituția fideicomisară. Drept exemplu poate servi un fragment dintr-un testament prin care testatorul pune în sarcina moștenitorului obligația de a transmite unei persoane dreptul de folosință viageră: „*Îl oblig pe Șleoma Milrud ca să acorde pentru locuit nepoatei mele Rosea Cogan o cameră pe viață în casa testată lui Milrud: camera care are două ferestre între ușa pivniței și o fereastră înspre fundul casei, iar după moartea Rosei Cogan această cameră va trece în proprietatea lui Șleoma Milrud*”. Este un fragment din conținutul unui testament din 1924; de menționat însă că, spre deosebire de testamentele actuale, testatorul era grijuliu cu dispozițiile sale. Acest exemplu a fost adus pentru a discuta un detaliu prevăzut în Proiectul Codului civil al Republicii Moldova, art.2134. Astfel, testatorul constituind un legat, legatarul poate primi unul din câteva bunuri. În același articol se prevedea că alegerea este atribuită unui terț, iar în lipsa acestuia o face persoana grevată. Acest articol nu a fost inclus în noul Cod civil, posibil din cauza formulării inadecvate, dar lipsa lui se face simțită. Considerăm că acest articol ar fi binevenit în Codul civil, având însă dispoziția împrumutată din Codul civil român, art.908: „Dacă legatul are ca obiect un bun de gen nedeterminat, cel însărcinat cu predarea legatului poate să presteze un lucru de calitate mijlocie, afară de cazul în care testatorul nu dispune altfel, lasând legatarului posibilitatea să aleagă calitatea bunurilor”.

2. *Legatul asupra bunurilor incorporale* (de exemplu: legatul creanței, pe care testatorul o are asupra unui terț, dreptul de proprietate intelectuală, dreptul asupra unor dividende etc.).

3. *Legatul asupra unei creanțe împotriva moștenitorului legal*, prin care cel gratificat primește o creanță împotriva moștenitorului legal, putându-l obliga pe acesta să facă sau să nu facă ceva (de exemplu: reparația unei case, plata unor datorii ale legatarului față de un terț etc.) cu condiția ca executarea să fie posibilă și licită [16].

4. *Legatul debiti* – prin care testatorul lasă unui creditor ceea ce îi datora. Spre exemplu: „*Având în vedere că eu sunt dator fiului meu Srul suma de 50 mii lei prin poliță și ficei mele Enta Șat 8 mii lei prin poliță, doresc ca imobilul meu testat prin prezentul testament și arătat în punctul întâi al acestui testament să fie vândut în timp de un an de zile de la data încetării mele din viață și din prețul care va rezulta în urma vânzării imobilului soția mea Feiga să primească una a patra parte, apoi din suma ramasă să fie acoperită în primul rând polița fiului meu Srul în sumă de 50 mii lei și polița ficei mele Enta Șat în sumă de 8 mii lei, iar ramașita...*” [17].

5. *Legatul liberationis* – prin care testatorul–creditor iartă datoria legatarului - debitor. În acest caz, datoria se va stinge din momentul deschiderii succesiunii, și tot din acest moment nu vor mai curge dobânzile. Spre exemplu: „*Banii cuveniți mie de la fiica mea Buhlea Birman și ginerele meu Zelman Boico în baza polițelor și după alte obligațiuni eu iert pentru totdeauna*” [18]. În cazul în care debitorul a plătit datoria fără a ști de legat, el va putea cere repetițiunea [19].

6. *Legatul succesiunii defunctului nelichidate la moartea sa*. Legatul unei succesiuni cuvenite defunctului și încă nelichidate la moartea sa este un legat cu titlu particular. Legatarul nu dobândește, în acest caz, vocația succesorală asupra universalității bunurilor testatorului (sau asupra unei cote-părți dintr-o universalitate), deoarece această succesiune nu prezintă un patrimoniu distinct, ci un grup de bunuri și obligații ce fac parte din masă succesorală [20].

7. *Legatul nudei proprietăți a unor bunuri determinate*. Testatorul poate lăsa un legat particular care să aibă drept obiect nuda proprietate a unui bun determinat și poate institui o altă persoană drept legatar particular al uzufructului acestui bun determinat (exemplu: legatul uzufructului unui teren agricol).

8. *Legatul uzufructului* – se întâlnește în practică mai ales sub forma uzufructului întregii averi (lăsat, de regulă, soțului supraviețuitor), în timp ce legatar al nudei proprietăți este instituită altă rudă a defunctului care, la decesul soțului supraviețuitor, va beneficia de toate prerogativele dreptului de proprietate asupra bunului legat. Spre exemplu: „*Testez soției mele legitime Eudochia Eremia Catană, în folosință pe întreaga viața ei, toata averea arătată la punctul întâi al acestui testament, adică soții Raileanu vor intra în stăpânire (posesiune) după moartea Dnei Eudochia Catană – soția mea*” [21].

9. *Legatul lucrului altuia*. Codul civil român a păstrat reglementarea din dreptul roman, spre deosebire de Codul civil francez, care consideră acest legat nul în toate cazurile. Validitatea legatului lucrului altuia se apreciază în funcție de două situații, și anume: dacă testatorul știa sau nu știa că lucrul nu este al lui.

Spre regret, Codul civil al Republicii Moldova prevede superficial acest moment, în art.1448 – dreptul la revendicarea bunului din patrimoniul succesoral, pe când Proiectul Codului civil al Republicii Moldova releva mai detaliat acest detaliu în art.2151: „Transmiterea prin legat a unui anumit bun este caducă, dacă bunul nu aparține moștenirii la momentul deschiderii moștenirii, cu excepția situației în care bunul trebuie să-i revină legatarului, chiar dacă nu face parte din moștenire”.

10. *Legatul lucrului indiviz.* Testatorul poate dispune prin testament de un lucru individual determinat aflat în indiviziune la data deschiderii succesiunii, fie că este un bun deținut în coproprietate pe cote-părți indivize, împreună cu alte persoane, fie că este vorba de un bun care face parte dintr-o universalitate sau o cotă-parte dintr-o universalitate (de exemplu: bun care face parte dintr-o moștenire nelichidată până la data deschiderii moștenirii testatorului) [22].

O altă clasificare a legatelor se face în funcție de absența sau prezența modalităților care afectează libertatea. Testatorul este liber de a face o dispoziție pură și simplă, de a supune unui termen cert sau incert, unei condiții suspensive sau rezolutorii, precum și unei sarcini posibile și licite.

„Testatorul poate îngreuna orânduirea sa prin condiție, prin punerea de termen, prin însărcinări sau prin altă arătare a scopului sau...” – dispune art. 862 din Codul Calimach (art.695 din Codul austriac).

Astfel deosebit:

I. Legatul pur și simplu

Legatul este pur și simplu dacă nu este afectat de nici o modalitate din cele expuse mai sus. În acest caz, drepturile legatarului, asemănător cu drepturile moștenitorilor legali, se nasc din momentul deschiderii moștenirii. Din momentul morții testatorului legatarul devine titularul dreptului real sau de creanță ce-i intra în conținutul legatului (universal, cu titlu universal sau cu titlu particular), indiferent de momentul exercitării dreptului de opțiune succesorală sau de punerea sa în posesie. Așa fiind, din acest moment el poate înstrăina prin acte între vii dreptul dobândit, iar în caz de moarte a legatarului după deschiderea succesiunii, nereușind să-și exprime acordul, dreptul de a primi legatul trece la moștenitorii lui dacă legatul un ține de persoana legatarului, prevede art.1497 din Codul civil al Republicii Moldova.

Rezultă că dacă legatarul a trăit un timp cât de scurt în urma morții testatorului, el a dobândit un drept asupra legatului, transmisibil moștenitorilor săi. Această regulă are origine foarte îndepărtată în timp: „*Si post diem legati cedentem legatorius decesserit, ad hederem suum transfert legatum*” (De câte ori legatarul moare după ziua când legatul este datorit, el îl transmite moștenitorului său). Doctrina română prevede în cadrul legatului pur și simplu o varietate a acestuia. Astfel ea deosebește:

1) *Legat răsplătitor sau remunerator* – adică, să aiba drept scop răsplata unor servicii anterioare prestate de legatar. Spre exemplu: „*Neavând neamuri de sânge și nici rude și în caz că acestea se vor constata pe urma morții mele, eu nu le consider nici de neam, nici de rude, deoarece în decursul timpului cât am trăit nimeni și niciodată nu m-a vizitat și, pentru aceasta, întreaga mea avere... testez în deplină și inalienabilă proprietate și în părți egale la două nepoate și la un nepot al soțului meu Abram Popov, care întotdeauna atât față de mine, cât și față de soțul meu, s-au adresat cu o iubire de copil, stimă și devotament*” [23]. Deci, după cum ne putem convinge din acest exemplu, răsplata poate fi și pentru un serviciu de ordin moral. Acest exemplu încă o dată demonstrează prioritatea succesiunii testamentare, care în cazul dat poate servi drept un exemplu de stimulare a comportamentului „sănătos” între rude, chiar și îndepărtate, răsplata pentru care ar fi nu dezmoștenirea pentru comportament nedemn, ci o avere. În același timp, legatul remunerator ar fi valabil chiar dacă s-ar dovedi că legatarul nu a prestat nici un serviciu testatorului.

2) *Legat demonstrativ și determinativ.* Legatul este demonstrativ atunci când testatorul explică dispoziția sa prin împrejurări care au drept scop caracterizarea și descrierea persoanei legatarului sau a lucrului legat. Spre exemplu: „*Îți las moșia mea cutare, pe care am moștenit-o de la tatăl meu*”. În cazul dat, legatul este demonstrativ și, de asemenea, legatul ar fi valid chiar dacă nu ar fi specificat că moșia legată este „de la tatăl meu”, această moșie fiind cu suficiență arătată prin numele ei – moșia mea. Dacă însă legatul ar fi unul determinativ, atunci, de exemplu, în cazul: „*Îți las 10000 de lei pe care îi am în safeu*”, legatul ar fi nul dacă în safeu nu s-ar găsi bani, pentru că testamentul nu prevede a i se da cuiva o sumă de bani în genere, ci o sumă limitativ arătată și determinată, care, însă, în cazul dat lipsește, nu are ființă. În cazul în care apar dubii: este legatul demonstrativ sau determinativ, instanța de fond va opta mai degrabă pentru cel demonstrativ, fiindcă nu se poate presupune că testatorul a înțeles a face un legat inutil [24].

3) *Legatul alternativ*, care are ca obiect mai multe lucruri, din care numai unul urmează a fi plătit. Spre exemplu: prestații periodice, anuale, lunare.

II. Legatul cu termen

1. La romani un legat era apreciat ca nesperios dacă nu își putea produce efectele încă de la data întocmirii lui, deoarece, după ei, testatorul făcând orânduiele în vederea morții sale, le face și pentru cazul în care ar deceda imediat. Iată de ce valabilitatea lor trebuie să se judece după raporturile juridice care existau la data redactării actului [25].

2. Termenul nu împiedică legatul de a avea ființă la moartea testatorului, ci amână numai exigibilitatea și executarea lui.

3. Dacă termenul este suspensiv, drepturile legatarului se vor naște și se vor putea transmite *inter vivos* și *mortis causa*, ca și în cazul legatului pur și simplu, din momentul deschiderii moștenirii; numai executarea, exigibilitatea legatului este amânată până la împlinirea termenului (de exemplu, la împlinirea vârstei majoratului). În consecință, legatarul va putea cere predarea lucrului legat (deși a devenit proprietar de la deschiderea moștenirii) numai din ziua împlinirii termenului.

În cazul termenului extinctiv, legatul produce efecte de la deschiderea moștenirii întocmai ca un legat pur și simplu, dar la împlinirea termenului dreptul legat se stinge pentru viitor. La romani, testatorul nu putea institui unul sau mai mulți moștenitori sub termen: astfel că interzicerea termenelor se înscria în nevoia societății romane de a asigura securitatea juridică a operațiunilor juridice intervenite între membrii săi.

III. Legatul sub condiție

„Orice dispoziție cu titlu universal sau particular poate fi supusă unei condiții”, prevede art.848 din Codul italian. Codul civil al Republicii Moldova nu conține nici un articol care ar releva natura condițională a legatului. Dar care este totuși o dispoziție testamentară condiționată? Doctrina ne dă răspunsul: acea dispoziție în care condiția afectează însăși substanța legatului, adică atunci când testatorul subordonează transmisibilitatea legatului la împlinirea unui eveniment viitor [26].

Totdată, fiind destinat să producă efecte după decesul persoanei care a dispus de averea sa, testamentul nu putea impune beneficiarilor obligații (condiții) care să fie executate în favoarea testatorului în timpul vieții sale [27]. În astfel de situații, testamentul se transformă din convenție unilaterală într-o convenție bilaterală (de exemplu: contractul de întreținere pe viață). Astfel de testamente nu sunt considerate legale pentru faptul că testatorul este limitat în dreptul său de a revoca sau a anula acest testament, ceea ce nu este caracteristic unei convenții unilaterale [28].

Condițiile puse legatarului de către testator de a nu înstrăina bunul legat și de a nu se căsători, căci, dacă se va căsători, va pierde legatul pentru totdeauna, fiind contrare ordinii publice și bunelor moravuri, sunt ilicite și asemenea condiții, potrivit Codului civil român, anulează liberalitatea, legatul. În Codul civil francez însă, conform art.900, asemenea condiții nu anulează liberalitatea, ci în prezența lor ea se consideră nescrisă. Această teorie admisă de Codul civil român ca doctrină juridică și care nu a voit să reproducă dispozițiile art.900 al Codului civil francez este întru totul conformă principiilor generale de interpretare și se explica ușor în rațiune. Pe motivul că în orice act juridic condiția sub care el este întocmit constituie unul dintre elementele actului cu care formează un tot indivizibil și de care, în principiu, nu poate fi despărțită fără a se scinda voința omului ce i-a dat naștere și a cărei expresie este. Motiv din care în Codul civil român, în lipsa excepției formale de la art.900 din Codul civil francez, nu este admisibil a se anula dintr-o dispoziție testamentară condiția ilicită sau contrară bunelor moravuri și a se menține restul dispoziției, care în acest caz devine mai favorabilă pentru persoana gratificată, căci prin aceasta nu se mai execută voința întregă a testatorului, ci o voință străină ce i-a substituit și i-a scindat textul testamentului său [29].

Instanța de judecată urmează să stabilească din conținutul testamentului, în cazul unui legat sub condiție ilicită, dacă scopul testatorului a fost legatul sau sarcina. Așa, dacă cauza ori scopul testatorului a fost nu legatul, ci condiția sub care acest legat a fost făcut, atunci legatul și condiția se consideră un singur tot. Și dacă scopul acestui legat este unul ilicit, urmează ca atât condiția, cât și legatul să fie anulate. Condiția de a nu se căsători, împusă unui legatar, poate să nu fie declarată ilicită ori de câte ori judecătorul ar recunoaște (fiind dată vârsta înaintată a legatarului și celelalte circumstanțe luate în totul lor) că testatorul nu a fost pornit de a lua această măsură decât în interesul legatarului și pentru a-l proteja contra speculațiilor la care ar putea fi expus din cauza chiar a acestei liberalități [30]. Ca și în dreptul comun, condiția care afectează existența legatului

poate fi suspensivă sau rezolutorie [31]. Dacă condiția este suspensivă, legatarul nu devine proprietar la deschiderea moștenirii, ci numai în momentul realizării condiției. Din acel moment însă, condiția produce efecte retroactive, legatarul devine proprietar de la data deschiderii moștenirii. Dacă condiția este rezolutorie, drepturile legatarului se nasc din momentul deschiderii moștenirii, legatul producând efectele ca și legatele pure și simple. În consecință, legatul este transmisibil prin acte între vii, iar în caz de moarte a legatarului, propriii săi moștenitori dobândesc dreptul la legat.

IV. Legatul cu sarcina (sub modo)

După cum dăruitorul poate să impună o sarcină donatarului, tot astfel și testatorul poate să impună o sarcină legatarului, numai că sarcina trebuie să fie licită și posibilă. Sarcina este deci supusă aceleiași restricții ca și condiția. Dacă ea are ca obiect un act imoral sau contrar rațiunii, sarcina nu va fi executată. Sarcina, ca modalitate a legatului, este o obligație impusă de testator legatarului, care, după acceptarea legatului, este ținut s-o execute. Sarcina poate fi prevăzută de testator atât în cazul legatelor universale sau cu titlu universal, cât și în cazul legatelor cu titlu particular. Sarcina este prevăzută și de legislația Republicii Moldova. Astfel, Codul civil al Republicii Moldova dispune la alin.(1) art.1498: „Testatorul poate ordona moștenitorului executarea unei anumite acțiuni în scopuri general-utile, fapt ce poate avea atât caracter material, cât și nematerial”. Deci, sarcina poate avea și caracter nematerial. Spre exemplu, legate cu sarcină în scopuri general-utile pot fi [32]: a) folosirea de biblioteca testatorului de către locuitorii orașului dat; b) ajutorul financiar studenților unei instituții; c) întreținerea animalelor domestice după moartea testatorului. Totodată, prin testament, de către dispunător se pot crea și organiza instituții în vederea unor scopuri determinate și permise de lege. De obicei, notarul recomandă testatorului ca acesta să instituie un executor testamentar care ar urmări executarea sarcinilor.

Asemănător condiției rezolutorii, sarcina nu afectează dobândirea dreptului asupra legatului din momentul deschiderii moștenirii (ca și cum legatul ar fi pur și simplu); pe de altă parte, neexecutarea sarcinii, ca și nerealizarea condiției, produce efecte până la momentul deschiderii moștenirii.

Spre deosebire însă de condiție, sarcina – care nu reprezintă o simplă dorință – obligă pe legatarul acceptant al liberalității în caz de neexecutare, persoanele interesate putând cere prin justiție executarea silită. Dreptul de a cere de la moștenitor prin instanța de judecată executarea acțiunii încredințate îl are executorul testamentar, iar dacă nu este determinat nici un executor, acest drept îl are oricare dintre moștenitori, precum și alte persoane interesate (alin.(4) art.1498 din Codul civil al Republicii Moldova. Totodată, spre deosebire de condiție, în caz de deces al moștenitorului însărcinat prin testament cu executarea unor acțiuni general-utile, obligația executării trece la moștenitorii care au primit cota lui (alin.(3) art.1498 din Codul civil al Republicii Moldova.

În concluzie putem menționa că importanța cunoașterii felurilor legatelor rezidă din faptul că ele au regimuri juridice distincte: legatul universal și cel cu titlu universal au aceeași natură juridică, diferența dintre ele fiind doar cantitativă, în timp ce legatul cu titlu particular are o altă natură juridică, diferența fiind în acest caz una calitativă.

Astfel, în timp ce legatarii universali și cu titlu universal, moștenind o universalitate, sunt ținuți de datoriile și sarcinile succesiunii, legatarii particulari nu răspund de aceste datorii și sarcini, având doar un drept determinat și limitat la bunurile stabilite prin testament.

Referințe:

1. Codul Civil al Republicii Moldova, adoptat la 6 iunie 2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova – 2002. - Nr.82-86 art.1486.
2. Testamentul lui N.Morariu, autentificat de notarul Alexandrescu I. Ciudacov, Lăpușna 1928 (Arhiva de Stat a Republicii Moldova, fondul 1437, inventarul 85), acest nume este schimbat, la fel în alte exemple de testamente.
3. Bocșan M. Practica testamentară // Jurisprudența română 1865–2002. Ediția a 2-a. - București: Rosetti, 2003, p.200.
4. Alexandresco D. Principiile dreptului civil român. Vol.II. - București, 1812, p.491.
5. M. Dan Bocșan. Op. cit., p.22.
6. Ibidem.
7. Testamentul lui Zeizer I. Buzinovschi, autentificat de notarul Ioan I. Valuța, Chișinău 1922 (Arhiva de Stat a Republicii Moldova, fondul 1437, inventarul 45-90).
8. Bocșan M. Op. cit., p.55.

9. Deak F. Tratat de drept succesoral. - Bucureșt: Actami, 1999, p.233.
10. Popa M. Drept civil. Succesiuni. - București: Oscar Print, 1995, p.93.
11. Testamentul lui V.Gh. Lițcan, autentificat de notarul A.Calamandi, Cahul 1922 (Arhiva de Stat a Republicii Moldova, fondul 1437, inventarul 30-92).
12. Deak F. Op. cit. p.234.
13. Testamentul Mariei Satcovscaia, autentificat de notarul Nicon I. Valuța, Bălți 1925 (Arhiva de Stat a Republicii Moldova, fondul 1437, inventarul 2, 144).
14. Popa M. Op. cit. p.96.
15. Ibidem.
16. Dogaru I. Dreptul Civil. Succesiuni. - București: ALL Beck, 2003, p.375.
17. Testamentul lui Aron Aizicovici Meilihzon. Autentificat de notarul Nicon I. Valuța, Bălți 1926 (Arhiva de Stat a Republicii Moldova, fondul 1437, inventarul 2,120).
18. Testamentul lui Ehiel Jancu Avigdorovici. Autentificat de notarul Ioan I. Valuța, 1920 (Arhiva de Stat a Republicii Moldova, fondul 1437, inventarul 45,225).
19. Dogaru I. Op. cit., p.376.
20. Ibidem.
21. Testamentul lui Semion Catană. Autentificat de notarul Alexandrescu I. Ciudacov, Lăpușna 1928 (Arhiva de Stat a Republicii Moldova, fondul 1437, inventarul 85,112).
22. Dogaru I. Op. cit., p.381.
23. Testamentul lui Elisaveta Grigorievna Popov. Autentificat de notarul Nicon I. Valuța, Bălți 1924 (Arhiva de Stat a Republicii Moldova, fondul 1437, inventarul 2,127).
24. Alexandresco D. Op. cit., p.530.
25. Boșan M. Dan. Testamentul. Evoluția succesiunii testamentare în Dreptul Roman. - București: Lumina LEX, 2000, p.106.
26. Boșan M. Dan. Op. cit., p.17.
27. Ciutacu F. Drept civil român – Devoluțiunea succesorală legală și testamentară. - București: Rolcris, 2001, p.18.
28. Власов Ю.Н., Калинин В.В. Наследование по закону и завещанию. - Москва: Юрайт, 2001, с.49-50.
29. Boșan M. Dan. Op. cit., p.68.
30. Ibidem, p.67.
31. Deak F. Op. cit. p.250.
32. Толстой Ю.К. Наследственное право. - Москва: Проспект, 2000, с.65.

Prezentat la 19.12.2007